

Міністерство освіти і науки України
Інститут української мови НАН України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Філологічний факультет

Кафедра сучасної української мови

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СИНТАКСИСУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Матеріали Міжнародної наукової конференції,
присвяченої 110-річчю від дня
народження професора Іларіона Слинька

16–17 червня 2022 р.

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2022

УДК 811.161.2'367(08)

A 437

Актуальні проблеми синтаксису : сучасний стан і перспективи дослідження : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Іларіона Слинька (Чернівці, 16-17 червня 2022 р.) / за ред. С. Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 246 с.

ISBN 978-966-423-718-2

Actual problems of syntax: current status and prospects of research : materials of the International scientific conference dedicated to the 110th anniversary of the birth of Professor Hilarion Slinko (Chernivtsi, June, 16-17, 2022) / resp. ed. S. T. Shabat-Savka. Chernivtsi : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2022. 246 p.

Редакційна колегія:

Світлана Шабат-Савка, доктор філологічних наук, професор;

Іванна Струк, кандидат філологічних наук, асистент;

Наталія Шатілова, кандидат філологічних наук, асистент.

Тези доповідей надруковано в авторській редакції.

У збірнику представлено матеріали Міжнародної наукової конференції «Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження», що відбулася 16–17 червня 2022 р. на філологічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з нагоди 110-річчя від дня народження професора Іларіона Слинька.

Для науковців, учителів, студентів – усіх, кого цікавлять актуальні питання синтаксичної теорії, аспекти функціонування різнорівневих мовних одиниць у дискурсивно-жанрових формах української мови, проблеми лінгвостилістики та лінгвоперсонології.

The materials of the International Scientific Conference «Actual Syntax Problems: Current Status and Prospects of Research» that was held on June 16–17, 2022 at the Faculty of Philology of Chernivtsi National University named after Yuriy Fedkovych on the occasion of the 110th anniversary of Professor Hilarion Slinko are presented in this collection.

For scientists, teachers, students – all who are interested in current issues of syntactic theory, aspects of the functioning of multilevel language units in discursive-genre forms of the Ukrainian language, problems of linguistic stylistics and linguistic personology.

ISBN 978-966-423-718-2

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

Коваленко Н., Коваленко Б. Уживання порівнянь у подільському діалектному мовленні	119
Коваль Л. Гармонійний комунікативний простір як передумова успішної життєдіяльності	121
Колєсник Л. До питання про граматичну варіантність у гуцульських говірках Північної Буковини	124
Колібаба Л., Фурса В. Національно марковані форми дієслівного керування.....	126
Колоїз Ж. Граматичний паралелізм як засіб синтаксичного зв'язку ..	129
Кондратенко Н. Трансформація мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу під час російсько-української війни	131
Конєєва О. Функційні параметри дієслів комунікативної взаємодії в масмедійному дискурсі періоду російської ворожої агресії.....	133
Корпало О. Способи реалізації означеності синтаксичної особи в польській мові	135
Котович В. Поезія Марії Матіос як експлікатор експресивного синтаксису	137
Кравцова О. Функційний потенціал переповідних конструкцій у художньому тексті.....	139
Кульбабська О. «Ім'я в науці. Професор Іларіон Слинько»: від концепції монографії до видання	141
Личук М. Колоквіалістика як наука й основні напрями дослідження.....	143
Максим'юк О. Аналітичні нерозкладні компоненти у світлі теорії синтаксичної номінації та кореферентності	145
Маркуляк Л. Експресивний синтаксис поезії Михайла Івасюка.....	147
Марчук Л. Екстралінгвістичні чинники створення надлишковості в сучасній українській мові на рівні складного багатокomпонентного речення: семантичний аспект	149
Мединський Д. Проблеми деталізації основних синтаксичних одиниць сучасної української літературної мови	151
Морараш Г. Синтаксичні параметри мовостилю Євгенії Ярошинської. 154	
Навчук Г., Шутак Л. Типи окличних речень у комунікативному аспекті.....	156

АНАЛІТИЧНІ НЕРОЗКЛАДНІ КОМПОНЕНТИ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ СИНТАКСИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ ТА КОРЕФЕРЕНТНОСТІ

Оксана Максим'юк

кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
o.maksymiuk@chnu.edu.ua

Питання аналітизму вираження значень синтаксичних категорій у сучасній синтаксичній науці знайшли втілення в т. зв. складених формах членів речення. Звернімо увагу на чинники, які зумовлюють аналітизм нерозкладних компонентів у структурі речення: 1) інформативна недостатність синсемантичних іменників, які виражають модифікувальні значення (кількісні, класифікаційні, фазисні, партетивні, дистрибутивні, комітативні тощо) і формують особливий синтаксичний зв'язок – *стійкої позиційної зв'язаності*; 2) категоріальні властивості граматично незалежного слова, його приналежність до певної частини мови; 3) ономасіологічні характеристики; 4) приналежність до певного семантичного класу слів (автосемантичних чи слів послабленої номінативності). Наприклад, іменники з неозначено-кількісним значенням (типу *низка, вервиця* та ін.) потребують обов'язкової сполучуваності з іменниками абсолютивної семантики для забезпечення повноти реалізації референтного значення та завершення синтаксичної конструкції (*низка подій, вервиця днів* тощо).

Різні типи аналітичних нерозкладних компонентів по-різному виявляють кореферентні співвідношення в плані синтаксичної номінації, що дає змогу диференціювати статус нерозкладних (синтаксично і семантично зв'язаних) словосполучень іменного типу, які в реченні стають позиційно стійкими, оскільки у певній синтаксичній позиції вони виконують синтаксичну функцію одного члена речення – підмета, присудка, головного члена односкладного речення чи поширювачів об'єктного, означального чи обставинного типу.

Кореферентність аналітичних нерозкладних компонентів

засвідчує трансформацію синтаксичних зв'язків у структурі речення і утворення складних (трикомпонентних) утворень, в яких вільне словосполучення займає позицію одного (залежного) компонента, як-от: *тихий голос – сміятися тихим голосом* (// *сміятися тихо*); *говорити тихим голосом* (// *говорити тихо*); *голосний сміх – сміятися голосним сміхом* (// *сміятися голосно*); *руса коса – дівчина з русою косою* (// *русокоса дівчина*); *високий зріст – хлопчина високого зросту* (// *високий хлопчина*) тощо.

Трансформація синтаксично вільних зв'язків у позиційно стійкі відбувається в умовах речення. Прикладом того, як синтаксична функція видозмінює характер сполучуваності слова, є трансформація факультативної сполучуваності в обов'язкову, позиційно стійку у випадку, коли обов'язковим стає означальний компонент вільного словосполучення. Наприклад, коли позицію підмета і присудка займає те саме слово, референти збігаються: *Слава цих людей – це Геростратова слава* (// *слава Герострата*). Повтор тієї самої форми називного відмінка у позиції присудка підсилює номінативність підмета, а речове значення присудка починає виконувати атрибутивний компонент, що й виявляють кореферентні співвідношення: // *Слава цих людей – Геростратова*. Порівняймо інші приклади: *Сьогоднішній день – найкращий день* // *Сьогоднішній день – найкращий*. *Праця лікаря – надзвичайно відповідальна праця* // *Праця лікаря – надзвичайно відповідальна*.

Основне референційне значення синтаксично неподільних словосполучень виражає не стрижневий компонент (граматично незалежний), а компонент, що займає синтаксично залежну позицію. Компонент словосполучення, який актуалізує певну ознаку референта, (квантитативну (кількісну), розподільну (вибірковість), уточнювальну) і под.), хоч і займає граматично незалежну позицію, містить додаткову інформацію у плані номінації. Порівняймо: *згряя птахів* // *птахи (їх згряя)*, *кожен з нас* // *ми (кожен)*, *дехто з них* // *вони (дехто)* тощо.

Структурно-семантична достатність компонента речення визначається такими факторами, як абсолютна інформативність (номінативність для іменних компонентів), синтаксична завершеність, що залежить від синтаксичної сполучуваності слова зі словом.